

Skutočne zdravá škola

Výuková aktivita na tému Dôsledky plytvania potravinami

Metodický manuál pre učiteľov

2. stupeň ZŠ

Autori:

Tím Skutočne zdravej školy na Slovensku podľa originálneho vzoru materiálov Skutečně zdravá škola, z.s. v České republice.

**Skutečně
zdravá škola**

Slovenský preklad a spracovanie:

Jana Bérešová
Zuzana Madajová
Anetta Vaculíková
Andrea Jazbec

Nadácia

**FREE
FOOD**
—

Názov aktivity:

Plytvanie potravinami - Potraviny sú vzácnosť, ktorá stojí veľké množstvo zdrojov. Môžeme si dovoliť ich jednu tretinu vyhadzovať?

Cieľová skupina: žiaci 2. stupňa ZŠ

Väzba na RVP: Človek a príroda / Človek a spoločnosť / Človek a svet

Predmety: zemepis, prírodopis, biológia, vlastiveda, prvouka

Prierezové témy: EVO

Kľúčové slová:

potraviny, potravinový systém, potravinový odpad, výživový prechod, plytvanie, slow food, bioodpad, kompost, skrytý hlad, podvýživa, nadváha, potravinová a výživová bezpečnosť

Anotácia:

Plytvanie potravinami je novodobý fenomén, ktorý má nepriaznivý dopad nielen na životné prostredie, ale taktiež na naše peňaženky. Podľa výskumu Organizácie pre poľnohospodárstvo a výživu (FAO) sa každoročne vyhodí alebo pokazí jedna tretina vyrobeného jedla, dohromady 1,3 miliardy ton. Viac sa potravinami plytvá v industrializovaných krajinách ako v krajinách rozvojových a v oboch typoch krajín tiež dochádza k plytvaniu na inom stupni výrobného či spotrebného reťazca. Tiež sa u nás výrazne plytvá v období Vianoc či iných sviatkov, kedy sa v našich domácnostiach nakupujú potraviny vo väčšej miere, než je počas roka bežné. Množstvo spotrebiteľov nakoniec značnú časť nakúpených potravín nespotrebuje. Je preto praktické zaujímať sa o to, ako by mohli byť tieto potraviny ešte ďalej využité.

Domácnosti so záhradkou mávajú často nadbytok čerstvých potravín v sezóne (ovocie, zelenina) a je preto vhodné vedieť, akým spôsobom ich spracovať a uchovať na dlhšiu dobu.

Vzdelávacie ciele a výstupy

- Zamyslieť sa nad možnosťami obmedzenia plytvania potravinami.
- Vyriešiť, akým spôsobom sa dajú potraviny uchovávať.
- Zoznámiť sa s možnosťami predĺženia trvanlivosti potravín.
- Navrhnuť možnosti využitia nadbytočných potravín.
- Posilniť vlastný postoj k obmedzeniu plytvania potravinami.

Použité metódy a formy

---

rozhovor, práca s literatúrou a internetom, zisťovanie informácií a vyhodnotenie situácie doma

Pomôcky

---

nakopírované tabuľky

Dĺžka aktivity

1-2 hodiny

Postup

Motivačný rozhovor na tému plytvania potravinami. Žiaci uvedú svoje vlastné skúsenosti, pri ktorých sa stretli s plytvaním potravinami, ktoré človek nedokázal skonzumovať napriek tomu, že boli ešte použiteľné.

Do priložených tabuliek žiaci napíšu k uvedeným potravinám príklady a formy ďalšieho využitia.

Zabrániť plytvaniu by mala tiež prevencia:

Obchody:

- lepším plánovaním objednávok potravín u výrobcov,
- objednávkový systém od zákazníkov,
- pokiaľ už dôjde k nadprodukcii, potom tieto potraviny môžu byť darované charitatívnym organizáciám, potravinovým bankám a pod.

Domácnosti:

- premysleným nakupovaním v obchodoch,
- rôznymi spôsobmi spracovania a konzervácie,
- skrmovaním hospodárskymi zvieratami alebo zvieratami v ZOO,
- skompostovaním alebo použitím ako obnoviteľného zdroja paliva, tepla či energie.

Na základe týchto krokov žiaci napíšu do priložených tabuliek k uvedeným potravinám príklady a formy ďalšieho využitia.

Odporúčania a riziká

- Zdôrazniť komplexnosť celej problematiky.
- Pripomenúť žiakom, že na prevencii plytvania potravinami sa môže podieľať každý.

Spätná väzba

Žiak:

- porozumie problematike plytvania potravinami,
- navrhne možnosti využitia nadbytočných potravín,
- uvedomí si svoju rolu v zamedzovaní plytvaniu potravinami,
- zoznámi sa s rôznymi možnosťami konzervácie potravín.

Príloha / Tabuľka:

Názov potraviny	Návrh spôsobu využitia
Mrkva	skŕmenie hospodárskymi alebo domácimi zvieratami
Jablká	štrúdlá, mušt + pasterizácia muštu, detská výživa + zaváranie detskej výživy, kompost

Stručné predstavenie konzervácie potravín (najmä ovocia, zeleniny):

Mrazenie

Je to spôsob uchovávania predovšetkým čerstvej potraviny. Mrazničky v bežnej domácnosti udržiavajú potraviny pri teplotách -18°C a nižších.

Pasterizácia

Je to proces ničenia mikroorganizmov v potravinách, ktoré by mohli spôsobovať ochorenie alebo urýchliť dobu rozkladu samotnej potraviny. Obvykle ide o tepelné spracovanie, ktoré sa vykonáva pri muštách, šťavách a predovšetkým u mlieka. Proces tepelného ošetrenia mlieka alebo mliečnych výrobkov sa vykonáva zahriatím. Minimálna teplota je $71,7^{\circ}\text{C}$, a to po dobu minimálne 15 sekúnd bez prístupu vzduchu.

Tepelné ošetrenie

V domácnosti – varenie, dusenie, vyprážanie, pečenie, grilovanie.

Zaváranie

Je konzervácia potravín za použitia vysokých teplôt. Vhodné pre ovocie (napríklad kompóty, džemy, marmelády, kečupy).

Sušenie

Je to vhodný spôsob konzervácie, ktorá znižuje obsah vody a zvyšuje pomer cukru obsiahnutého v ovocí. Tento spôsob umožňuje uchovať ovocnú chuť i vitamíny počas zimného obdobia. Sušiť sa dá prakticky všetko ovocie. Volíme ovocie úplne zrelé, ktoré má byť však ešte pevné a nie príliš mäkké. Plody nesmú byť plesnivé či nahnité. Sušiť sa dajú aj niektoré druhy zeleniny, či huby.

Konzervácia cukrom

Cukor pôsobí ako vynikajúci konzervant, výrazne obmedzuje činnosť mikroorganizmov v potravinách, takže produkt má dlhú trvanlivosť aj po otvorení. Množstvo pridaného cukru závisí na cukornatosti spracovávaného produktu.

Konzervácia soľou

Soľ rovnako ako cukor obmedzuje činnosť mikroorganizmov v potravinách. Aby konzervácia soľou bola dlhodobou účinná, je nutné používať vysoké dávky soli.

Vákuovanie

Je možné s výhodou kombinovať s ďalšími technikami predĺženia skladovateľnosti či konzervácie. Vákuové balenie poskytuje potravinám účinnú ochranu. Čerstvé potraviny (čerstvé mäso, ryby, morské plody, čerstvá zelenina atď.) sú najviac ohrozené mikroorganizmami, baktériami, kvasinkami a plesňami. Kyslík obsiahnutý vo vzduchu podporuje ich rast a tým spôsobuje skazu a kazivosť potravín procesom oxidácie, ktorá zapríčiňuje stratu nutričných hodnôt, chuti a ďalších vlastností potravín. Keď k potravinám nemôže kyslík, potraviny nemôžu oxidovať a mikroorganizmy nemajú priaznivé podmienky pre svoj rozvoj. Vákuované potraviny si uchovávajú svoju arómu, chuť a obsah vitamínov a minerálov.

Blanšírovanie

Je špeciálna tepelná úprava, pri ktorej sa zelenina alebo ovocie povaria vo vriacej vode nie dlhšie než niekoľko sekúnd, poprípade pri väčších plodoch, minút, a potom sa ponoria do ľadovej vody. Zachovávajú si tak svoju sviežosť, peknú farbu, chuť i vitamíny. Blanšírovanie je tak vhodné aj pre potraviny, ktoré chceme zamraziť alebo vákuovať.

Využitie rôznych nálevov či marinád

Toto využitie je častým spôsobom konzervácie. Nálev je roztok, ktorý vznikne kombináciou cukrov, soli, octu a ďalších ingrediencií podľa rôznych receptov, napríklad sterilizované uhorky a pod. Marinuje sa najčastejšie mäso, ale aj rôzna zelenina na grilovanie. Základom marinády je olej, soľ a korenie ako paprika, či čierne korenie.

Mliečne kvasenie alebo fermentovanie

Je prastarý spôsob konzervácie potravín, ktorý práve zažíva svoju renesanciu. Vďaka kvaseniu zostáva zelenina nielen chutná, chrumkavá a osviežujúca, ale tiež veľmi zdravá. Kto by nepoznal kyslú kapustu v súde? To je tiež veľká dobrota.

Údenie

Pomocou dymu dochádza ku konzervácii potravín a predĺženiu ich trvanlivosti, a to obmedzením výskytu mikroorganizmov. Údenie tiež ovplyvňuje chuť a vzhľad.

Zdroj: Kozáková, Darina (2017).

Švédske tipy: ako môžete znížiť plytvanie potravinami u vás doma. Ekolist. 12. 7. 2017
Online. Dostupné z: [http://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/radv-a-navodv/svedske-tipv-
-iak-muzete-snizit-plvtvani-potravinami-u-vas-doma](http://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/radv-a-navodv/svedske-tipv-
-iak-muzete-snizit-plvtvani-potravinami-u-vas-doma)

Tento materiál vznikol v rámci projektu „Rozvoj programu Skutečne zdravá škola“, ktorý je spolufinancovaný Státním fondem životního prostředí České republiky na základe rozhodnutia ministra životného prostredia.

Tento projekt sa uskutočnil v rámci
Zamestnaneckého grantového programu Nadácie Orange.

